

Mateja Sever

OŠ Gabrovka - Dole

GRAFITI KOT MOTIVACIJA

Graffiti as Motivation

MOTIVI V LIKOVNI UMETNOSTI

Motiv sam v slikarstvu ni pomemben, če gledamo umetniško delo abstraktno. Abstraktno gledanje umetnine pomeni, da začutimo slikarsko izpoved s tem, ko zaznavamo samo oblike, barve, smeri in ritem ter zanemarimo »zgodbo«. Zgodba je v likovnem delu tisto, kar je prepoznavno, se pravi motiv. Če pogledamo motiviko klasičnega slikarstva, v njem ni velike raznolikosti. Kot motiv se pojavljajo krajina, tihožitje, avtoportret, skupinski portret, žanrski prizori. Slikarji so prek enakih motivov dosegali različne izpovedi. Enako delamo pri likovni umetnosti v šoli. Pri tem pa moramo vedeti, da so otroci nasploh, tudi starejši, zelo »navezani« na motiv, kadar gledajo slike in kadar jih ustvarjajo. Sliko zaznavati abstraktno, brez navezave na motiv, je zanje težko. Zato je pomembno, da izberemo ustrezen motiv za njihove likovne naloge. Ta mora biti prilagojen likovnemu problemu, ki ga rešujejo, likovnim pojmom, ki jih morajo usvojiti prek slikanja, pa tudi njihovi starosti in interesom. Moja teza, ki je rasla z izkušnjami pri likovnem delu z otroki vseh starosti v osnovni šoli in ki sem jo tudi preverila z vprašalnikom pri starejših učencih, je bila, da izbira motiva vpliva na to, ali se bo učenec poglubil v likovno delo ali ne.

(Op.: Besedilo je prirejeno po članku avtorice, Motiv kot motivacija, objavljenem v reviji *Didakta*.)

MOTIVI V ŠOLI

Obstajajo motivi, ki jih lahko uporabimo pri vseh starostnih stopnjah in so vedno enako aktualni in zanimivi. Taki motivi so drevo, žival, obraz in človek. Vse te motive je težko upodobiti in vsi nosijo v sebi neki družbeni pomen, neko globljo vsebino in simboliko.

Drevo kot simbol narave, naravnega, rastočega, iz zemlje zraslega, je za mlajše trd oreh, saj je poln različnih smeri, debelin, ritma. Starejši pa ga že razumejo kot simbol narave in rasti, zato imajo do njega določeno spoštovanje. Živali imajo radi vsi otroci, zato jih tudi vsi radi rišejo. Mlajši se z njimi bolj crkljajo, starejše pa prevzamejo živalske lastnosti, izvor, moči in sposobnosti.

Podobno je pri motivu človeka, ki je najtrši oreh za vse generacije. Večinoma se pri tem motivu izkažejo velike raz-

like v stopnji likovnega razvoja otrok, pa tudi sposobnost opazovanja ter zanesljivost njihovih prostorskih predstav. Ne nazadnje pa tudi poguma, kajti vsem je lažje narisati mizo kot pa človeka; pa ne zato, ker bi bila človeška figura toliko bolj kompleksna in razgibana, ampak zaradi dejstva, da je živo bitje.

Te razlike se pokažejo tudi pri upodobitvah človeškega obraza, ki se ga starejši otepajo z vsemi štirimi. Obraz je namreč najbolj izrazni del telesa, najbolj izpostavljen in na neki način tudi najbolj intimen. Že sam poskus upodobitve nekogaršnjega obraza zahteva pogum in odločnost ter predvsem veliko mero koncentracije. Pri portretni tehniki želimo upodobiti ne samo fizično podobnost s človekom, ampak tudi njegovo osebnost, njegovo »vsebino«. Zato vedno nastaja zadrega, kadar portretiramo sošolca, sošolko. Že dejstvo, da si sedijo nasproti in si gledajo v oči, ko rišejo, je dovolj nerodno za večino.

Kljub temu pa jih ta motiv izziva, zanima. Vleče jih k papirju in ne odnehajo tako zlepa, čeprav jim gre težko – veliko radirajo, vzdihujejo, obupavajo ... in vendar.

Podoben položaj je pri avtoportretu. Ko rišejo sebe, so še bolj kritični, negotovi, nesamozavestni. Njihove predstave o sebi trčijo v realno podobo in to dvoje je redko usklajeno. Take zadrege dobro rešuje študiozen pristop – strokovno vodstvo ob študijski risbi, ki ohranja pravilna razmerja med deli obraza, njegove anatomske značilnosti ter iluzijo prostorske upodobitve (senčenje, smer, nagib). Izrazoslovje je novo: skica, podrisba, razmerja, proporcionalnost, viziranje, anatomija, zato učenci nimajo časa razmišljati o osebnih zadregah.

MLADOSTNIKI IN MOTIVI

Delo s starejšimi učenci pri likovnem pouku zahteva drugačen pristop kot pri delu z mlajšimi. Njihovo likovno delo zahteva več premišljenosti, vključuje več kognitivnih funkcij in ni ciljano samo na igrivost, spontanost in iskrenost. Temu morajo biti prilagojene tudi vsebine – likovni problemi in naloge. Učitelj mora najti ustrezen likovni problem, motiv in tehniko, če hoče, da bo učenec skozi svoje delo pokazal razumevanje likovnega pojma. Motiv mora kot sestavni del posamezne likovne naloge podpirati rešitev likovnega problema, prav tako pa mora biti prilagojen likovni razvojni stopnji otroka ali, morda še bolj pomembno, njegovim interesom.

“
Včasih berem

tudi med jedjo, pa
čeprav nutricionisti to
odsvetujejo. Pa saj je
branje hrana za dušo,
mar ne?

Romana, 48 let

”

Mlajši otroci pri motivu niso »izbirčni«. Čim mlajši so, tem raje se lotijo katerega koli. Starejši kot so, bolj so negotovi, bolj se bojijo, da ne znajo, da ne bodo zmogli. Veliko motivov jih pušča ravnodušne. To pa pri likovni umetnosti ni dobro izhodišče. Zato je dobro izbran motiv pri starejših učencih že »pol zmage«. Motiv jih lahko »požene naprej«, ko se jim delo ustavi. Lahko jih osebnostno izpolni in jim da občutek, da so dosegli nekaj, kar je njim pomembno ali vsaj kar je njim in vrstnikom zanimivo.

Kako ugotovimo, kaj zanima mladostnike? Vemo, da jih veliko stvari »ne zanima«, zato jim je treba nekako priti pod kožo in najti tisto, kar jih v njihovi starosti v današnjem času ne pušča brezbrizne. V njihovem predstavnem svetu prevladujejo svetovi in dogajanje iz digitalnih »kraljestev«. Pravi junaki so zanje tisti, ki te svetove obvladujejo, youtubarji, gamerji, hekerji ... obvladavalci digitalnega sveta. Drugačni junaki kot včasih. A vendar – vrednote, za katerimi stremijo naši mladostniki, so morda enake kot vrednote mladih vseh časov. Želijo biti sprejeti, želijo biti pomembni, želijo biti nekdo. Pustimo ob strani vprašanje, ali so današnja internetna junaštva res to, kar mladi iščejo, in ali so spletni mediji pravi medij za prevajanje jezika vrednot. Pomembno je, da v mladih prepoznamo tisto vsebino, ki se želi izraziti prek medijev.

ANKETA O MOTIVIH V ŠOLI

Na šoli sem izvedla anketo o motiviki v 7., 8. in 9. razredu, skupaj je v njej sodelovalo 58 učencev. Zanimalo me je, ali so resnične moje domneve, da je za dobro likovno delo treba izbrati ustrezen motiv; da je motiv bolje izbran, če sledi interesom učencev; da si starejši učenci želijo specifične motive.

V 7. razredu vsi učenci raje sami izberejo motiv in neprava izbira motiva jih pri izvedbi risbe moti. Dekleta najraje rišejo živali, fantje pa stroje ali avtomobile. Najraje jih rišejo zato, ker so jim všeč ali ker jih imajo radi. Vsi pa najmanj radi rišejo človeka ali obraz, ker je to zanje težko. Tihožitje se jim zdi dolgočasen motiv, sicer pa se jim zdijo motivi v šoli še kar prilagojeni njihovim interesom. Vsem se zdi motiv pri likovnem pouku bodisi pomemben ali zelo pomemben.

V 8. razredu večina učencev meni, da motivi v šoli niso dovolj prilagojeni njihovim interesom in da jih raje izbirajo sami. Vendar so bili z odgovorom, kakšni motivi jim ustrezajo, bolj skopi. Kot zaželen motiv se pojavijo osebe iz računalniških iger in simboli s spletnih omrežij. Vsi so napisali, da je izbira motiva pri njihovem delu zelo pomembna; ena tretjina celo meni, da je to najpomembnejša stvar pri likovnem pouku. Nepravi motivi večino pri delu zavirajo ali motijo. Upodabljanje človeka je motiv, ki ga imajo najmanj radi.

V 9. razredu so bili odgovori zelo podobni kot v 8. razredu, le da so bili želeni motivi bolj raznoliki, specifični, bolj individualni. Namesto domišljjskega risanja imajo raje risanje po opazovanju. Pojavi se interes upodabljanja sveta takega, kot je, se pravi realistično.

SVOBODNA IZBIRA MOTIVOV

Sklep ob zaključku ankete v vseh razredih skupaj je, da z leti narašča želja po upodabljanju motivov, ki jih učenci izberejo sami. Nepresenetljivo se je v anketi pokazalo, da je najbolj dolgočasen motiv tihožitje. Presenetljivo priljubljen motiv pa so živali. Od osemindesetih učencev jih je kar osemindeset napisalo, da najraje rišejo živali

in da bi jih radi risali še več. Od tega je bila ena tretjina za upodabljanje domišljjskih živali. Učenci radi rišejo po domišljji, saj je kot najbolj priljubljen način risanja prevladovalo pri dveh tretjinah učencev, predvsem pri mlajših. Čim starejši so učenci, tem raje rišejo po opazovanju. Vsi so napisali, da je motiv pomemben, zelo pomemben ali najpomembnejša stvar pri likovnem pouku, kar potrjuje mojo domnevo, da je dobro izbran motiv ključnega pomena za dobro likovno delo. Dobro izbran motiv pomeni, da učenca zanima, da ga ima rad, da ga želi bolje spoznati, zato vloži več energije v risbo. V anketi se je potrdila tudi tretja trditev – da si starejši učenci želijo specifične motive.

V 7. razredu sta bila prevladujoča le dva motiva, v višjih razredih pa se motivika bolj razčleni, je bolj raznolika in gre

v smeri individualizacije motiva. Lahko bi rekli, da z leti specifičnost motivov narašča.

Izbira motiva bi zato morda morala biti individualizirana – za vsakega učenca svoj motiv. Iz izkušenj sicer vem, da ko učence postavim pred dejstvo, da si motiv izberejo sami, so zaradi te prevelike svobode zmedeni in izgubijo veliko časa, da najdejo »pravi« motiv – nekaj, kar jih zanima in hkrati ni pretežno. Tisto, kar jih v resnici zanima, se jim zdi dostikrat pretežno, zato se po navadi odločijo za tisto, kar se jim zdi lažje. To pa ni prava odločitev, kajti slej ko prej ugotovijo, da tisto, kar so mislili, da je lahko narisati, v resnici ni lahko, pa še nezadovoljni so, da niso izbrali tistega, kar jih res zanima.

Velikokrat prevladata v vsem razredu samo en ali dva motiva – tisti, ki si ga izbere najbolj samozavesten otrok, preostali pa ponavljajo za njim. Zato sklepam, da gre tu bolj za nerodne izbire motivov kot pa za veliko željo učencev po svobodi, v kateri bi risali, »kar bi hoteli«. Drugi problem pri tem pa je, da ne marajo risati nečesa, kar se jim zdi težko. Kot nam je povedala anketa, je to brez dvoma človeška figura ali obraz (portret) ali pa predmeti, ki imajo veliko podrobnosti in prostorskih momentov. Vendar je to samo strah pred neuspehom ali pa lenoba in želja po hitrih rešitvah. Če to uspemo nekako premagati in jih prepričati, naj rišejo tisto, kar imajo radi, smo zmagali. Pri risbi se bodo veliko bolj potrudili, ker jim predmet upodabljanja nekaj pomeni. Pa tudi bolj kritični bodo do upodobitve in ne bodo zadovoljni z vsako rešitvijo.

MOTIVACIJA Z GRAFITI

Slikanje na steno je prazgodovinsko početje. Ljudje so že od nekdaj v različnih tehnikah označevali stene, bodisi v jamah, piramidah, katakombah, javnih kopališčih in ritualnih prostorih. Stene so vedno najbolj »pri roki«, pa naj

“

Oba s fantom

bereva zelo veliko romanov v angleščini – sploh sedaj, ko imam bralnik. Če so vsi pridobljeni po legalni poti, sprašuješ? Na to ne bom odgovorila.

Maja, 25 let

”

gre za vrisovanje (gravuro), pršenje ali risanje s pigmenti ali fresko.

Zakaj je poslikava stene privlačnejša od individualnega likovnega izdelka na papirju, ki je razstavljen v šolski jedilnici? Učenci so za grafitarsko delo vselej motivirani, ker je drugačno od običajnega šolskega dela. Delajo z drugačnimi likovnimi sredstvi (spreji in šablone), delajo zunaj, ne v razredu, delajo drugače kot preostali, in to daje delu pomembnost. Po drugi strani jih motivira zato, ker je delo skupinsko in ni teže osebne odgovornosti. Če sami nimajo ideje, jo lahko pričakujejo od drugih, potem pa sami dobijo novo in tako se razpletajo skice in načrti. Če ne vejo, kako bi speljali kako stvar, lahko dobijo nasvet ali pomoč od sošolcev. In tretjič, sklepam, da so motivirani, ker je tako delo bolj družbeno angažirano, bolj vidno in izpostavljeno, bolj del družbenega prostora. Starejši učenci si že razvojno želijo navzven, v širjenje svojega manevrskega in bivalnega okolja. Želijo pustiti svoj pečat, svoj zapis, svoje sporočilo, del sebe. Želijo se pokazati, spreminjati svet s svojimi idejami in delovati širše.

UMETNOST GRAFITOV

Umetnost grafitov je družbeno angažirana umetnost, t. i. *street art*. *Street art* (slov. ulična umetnost) je likovno delo na javnem prostoru z določenim sporočilom, ki je največkrat družbenokritično, predvsem pa družbeno angažirano, ne toliko lirično ali osebnoizpovedno. Avtorji grafitov so »ljudje z ulice«, spregledani in ne-ujavljeni artisti, ki se sicer nimajo za klasične umetnike, ampak propagirajo subkulturo, življenje in vrednote ulice.

Grafiti so način človekovega izražanja in predstavljajo njegovo željo ter potrebo po komuniciranju. So del sodobnega javnega življenja in predstavljajo anonimen, zato tudi razmeroma varen javni medij. Sama beseda grafit je slengovski izraz in izvira iz grške besede *graphein*, kar pomeni pisati. Izraz *sgraffito* (ital. *graffittare*) pa pomeni risati, vrisovati oziroma čečkati na javno površino. Grafitiranje pokriva široko polje od preprostih potez, podpisov do kompleksnejših slikarskih kompozicij.

Grafiti so po definiciji oblika vizualne komunikacije, pri kateri posameznik ali skupina (po navadi nelegalno) označuje javne površine. Najbolj značilna oblika grafitja je stiliziran simbol ali beseda, narejena s sprejem na mestnih zidovih, podzemnih železnicah ali vlakih. Grafitje lahko razumemo kot adrenalinski in uporniški klic po pozornosti, kot označevanje teritorija in širjenje simbolov z določeno vsebino, lahko pa jih razumemo tudi kot vizualno umetnost. Ko so grafiti postali popularni, se je dejavnost grafitarjev preselila tudi v galerije, dobivali so naročila za poslikavo velikih površin (t. i. murali) in stereotip grafitarstva kot preganjanega marginalnega početja uličnih tolpa se je spremenil v navdušeno in načrtno oblikovanje t. i. *urban landscape* (mestne krajine). Predvsem ameriška in evropska mesta so se začela bohotiti v barvito posprejanih zidovih, ograjah, avtobusih. Avtorji grafitov so postali glavni nosilci urbanega umetniškega dogajanja in priznani

likovni umetniki, medtem ko ponekod še danes grafitarstvo preganjajo kot nezakonito početje.

TIMSKO DELO

Že več kot deset let se v sklopu izbirnih predmetov pri likovni umetnosti ukvarjam s poslikavami notranjih in zunanjih sten naše šole ter objektov v njeni okolici. Vsako leto s starejšimi učenci poslikamo del šolske stene, zidu ali ograje. Ne glede na motiv ali tehniko (razpršilci, šablone, čopiči) je poslikava šole velik motivator za osebni angažma, delo pa je vedno skupinsko. Grafit je rezultat skupnega sodelovanja in načrtovanja, zato je izjemno zahteven, hkrati pa seveda koristen. Učenci si delo razdelijo, vsak načrtuje svoj del slike, poskrbeti pa morajo tudi za to, da vsi deli skupaj delujejo kot celota. Zato gre veliko časa za načrtovanje, skiciranje in priprave. Pri motivih je po navadi potrebno usmerjanje, saj ni lahko deset idej združiti tako, da delujejo kot ena slika. To je pri skupinskem grafitu v resnici najtežji del, prav zato pa najbolj zanimiv in ustvarjalen. Če je povezava številnih motivov uspešna, preostalo delo steče zelo hitro.

Velikokrat se zgodi, da se želijo poslikavi pridružiti tudi drugi učenci, ki sicer niso del skupine in niso vpisani v izbirni predmet. Take učence vselej povabimo zraven in jim odmerimo kak del stene. Sodelovanje s takšnimi

»prostovoljci« prepusim kar učencem samim. Brez skrbi, da nadzorujejo delo povabljenih in ga znajo tudi pohvaliti. Počutijo se odgovorne za skupno delo in za rezultat le-tega. Opazno so ponosni na svoj projekt, sploh če jih vsa šola hodi gledat.

Tako »nalegljivost« za sodelovanje pri nečem skupnem in ustvarjalnem opažam vsako leto, čeprav učenci že poznajo naše projekte in od njih slišimo tudi komentarje: »Spet nekaj malajo ...« In vendarle si preostali učenci želijo biti vsaj malo del tega, kar počnemo. Zanimiv fenomen, ki je včasih samo »firbcanje« okrog vogalov, včasih pa globlja želja, da bi pripadali nekomu, da bi bili del okolja, kjer se nekaj dogaja, da bi prispevali k nečemu, kar bo lepo in kar bo ustvarjeno skupaj. Morda še bolj

tisto drugo. Kajti učenci radi delajo skupaj, in to je dejstvo, ki ga v šoli ne smemo pozabiti. Koliko energije je lahko v skupnem delu, vedo samo tisti, ki se tega lotevajo. Velikokrat pa se skupinskemu delu izognemo, ker od učitelja zahteva toliko več energije, kolikor je več tudi daje.

ŠOLSKE POSLIKAVE

Pri poslikavi našega šolskega okolja smo se odločili za pretežno klasične motive in tehnike. Šola stoji v vaškem okolju, zato je povezava z naravnimi in krajinskimi motivi bolj logična kot z urbanimi elementi (nebotičniki, bloki, avtobusi). Prav tako se z okolico bolje poenotijo tehnike s čopičem kot z razpršilci in šablonami. Kar je pri naših poslikavah ostalo od grafitarstva, je slikarski poseg na javne površine, želja po sporočanju na prosocialen način in seveda skupno delovanje in timsko delo.

Seveda berem

tudi slikanice in v ilustracijah iščem vedno nove odtenke glasu pripovedovalca. Kakovostna slikanica je nedvomno izziv tudi za odraslega bralca, bralko!

Veronika, 56 let

Najbolj zahteven projekt je bila zagotovo balkonska ograja na podružnični šoli, ki jo sestavlja šest kovinskih plošč. Te smo sneli in jih preselili na šolsko podstreho. Položili smo jih eno poleg druge na stole brez naslanjal in z akrilnimi barvami za zunanje površine poslikavali ploščo za ploščo. Upodobili smo štiri letne čase, ki so med seboj povezani z veliko sončnico na sredini. Ograja je na prenovljeni rumeni fasadi opazna že od daleč.

Najstarejši projekt med poslikavami je zid pred matično šolo. Je zelo dolg, grobo ometan in se dviga z enega do treh metrov višine. Zid je bilo treba s premazom pripraviti za poslikavo. Del grafita je bil narejen z razpršilci brez šablone, najbolj izvirna in realistično odlično izvedena pa je gotovo podoba dekleta, ki riše s kredo po tleh in daje vtis, da je naslikala ves grafit. Motiv v srednjem delu ni bil preveč izviren; učenci so na vsak način hoteli, da je napis del grafita. Vendar so uspeli črke narediti v »grafitarskem« slogu, tako da delujejo kot likovni element.

Poslikava vrtna lope na igrišču je bila proti koncu šolskega leta dobrodošel projekt. Učenci se nasploh radi zadržujejo tam, ko čakajo na šolske prevoze. Lopa je že stara in v slabem stanju, zato smo jo želeli popestriti. Zaradi neravnih površin smo izbrali zelo enostavno poslikavo, velika navpična barvna polja z vmesno črno-belo šahovnico. Zdaj lopa deluje povsem drugače, zelo živahno in nikakor ne staro.

Zadnji projekt pa je bila poslikava notranjih šolskih sten, za katere smo kot motiv izbrali mandale – okrogle simetrične slike s središčem in stiliziranimi rastlinskimi motivi. Delo smo zastavili precej ambiciozno, površine so bile velike, mandale drobne in polne detajlov, slikanje pa zamudno, ker je terjalo natančnost in koncentracijo. Uporabili smo leste in veliko krpic, ker je barva s palet ves čas kapljala na tla. Slikali smo dobra dva meseca in vendarle uspeli končati načrtovano.

SKLEPNO RAZMIŠLJANJE

Starejši učenci imajo svoje ideje, ki so dobre. Imajo tudi interes, da jih uresničijo, vendar jih je težko pripraviti do tega. Pri običajnem individualnem likovnem delu v razredu je ključna izbira motiva (v okviru zadanega likovnega problema in likovne naloge), pri katerem učenci ne smejo podleči strahu, da je motiv zanje pretežak. Doseči moramo, da si bodo želeli likovno upodobiti tisto, kar jih zanima. Popolna svoboda pri izbiri motiva od učencev zahteva več poglobitve in poguma, ki ju nekateri niso zmožni, če jim pri tem ne pomagamo. Če želimo kakovostne likovne izdelke, se moramo učencem posvetiti individualno tudi pri izbiri motiva, čisto na začetku likovne naloge.

Še večji izziv je skupinsko delo pri stenskih poslikavah, pri likovnem posegu v šolsko okolje. Potrebno je veliko usklajevanja, načrtovanja, timskega dela in prilagajanja. Hkrati pa je tako delo izjemno močna motivacija za učence, ker je zanimivejše, bolj dinamično, in tudi bolj nagradujoče; tako za učence kot za učitelja.

VIRI IN LITERATURA

Debeljak, A. (2002). Cooltura: Uvod v kulturne študije. Ljubljana: Študentska založba.

Encyclopaedia Britannica (2009). Graffiti Art. Dostopno na <https://www.britannica.com/art/graffiti-art.html>.

Frelih, Č. (2012). Druga narava. Likovno/vizualno, Eseji o likovni in vizualni umetnosti. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Ganz, N. (2004). Graffiti World: Street Art from five Continents. London: Thames & Hudson.

Lock, D. (2010). Likovna umetnost. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Néret, G. (2016). Gustav Klimt, The World in Female Form. Köln: Taschen.

Šuštaršič, N. (2007). Likovna teorija. Ljubljana: Debora.